

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN “ÖĞRETMEN” KAVRAMINA İLİŞKİN METAFORLARININ TESPİT EDİLMESİ

Durmuş EKİZ

KTÜ, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği ABD, 61335, Söğütü, Trabzon.

Zehra KOÇYİĞİT

Bayburt-Merkez-Kırkpınar İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmeni, Bayburt.

İlk Kayıt Tarihi: 29.12.2011

Yayına Kabul Tarihi:21.03.2012

Özet

Bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin “öğretmen” kavramına ilişkin metaforlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımı ve buna bağlı olarak fenomenoloji yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yoluyla seçilen Trabzon ve Gümüşhane ilerindeki dört ilköğretim okullarında görev yapmakta olan toplam 16 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Öğretmen Metaforlarını Belirleme Formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler, üst düzey analiz biçiminden olan içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, sınıf öğretmenleri öğretmen kavramına ilişkin olarak toplam 17 adet geçerli metafor ürettikleri tespit edilmiştir. En fazla metafor üretilen tema “yetiştirici ve geliştirici öğretmen” olmuştur. Sınıf öğretmenlerinin öğretmen kavramına ilişkin öne sürdükleri metaforlar benimsedikleri ve olmak istedikleri öğretmen rolleri ve eğitim yaklaşımları gibi konularda bilgiler sunabileceğinden metaforlar zihinsel imgeleri açığa çıkarmada, anlamada ve açıklamada güçlü birer araştırma aracı olarak kullanılabilirliği yönünde önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kavramlar: Sınıf öğretmeni, metaforlar, nitel araştırma, fenomenoloji yöntemi

EXPLORING PRIMARY SCHOOL TEACHERS' METAPHORS CONCERNING “TEACHER”

Abstract

In this study, it is aimed to investigate primary school teachers' living metaphors about “teacher”. In the study, a phenomenology method is preferred which is widely known in a qualitative research approach. A purposive sampling is adapted in which the sample is 16 primary school teachers working in four different primary schools in the cities of Trabzon and Gümüşhane. A Teacher Metaphor Form is used in collecting data. The data were processed by

content analysis which is considered as higher level technique. In the study, 17 living teacher metaphors were found out. In the content analysis, the most metaphors were determined under the theme "raiser and developer teacher". The primary school teachers hold teacher metaphors about how to be teachers, and the roles of teachers which they wish to be and their educational approaches. At the end of the study, it is recommended that these could be powerful research tools to make their mental image explicit.

Keywords: *Primary school teacher, metaphors, qualitative study, phenomenology method*

1. Giriş

Eğitimin en önemli unsurlarından birisi öğretmendir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinde öğretmenlik; "Genel kültür, özel alan, eğitim ve pedagojik formasyonla sağlanan özel bir ihtisas mesleği" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım şu şekilde açıklanmıştır: "Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler" (MEB, 1973). Bu bağlamda, etkili eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinde öğretmenlere büyük bir sorumluluk yüklenmiştir. Sınıftaki öğretim ortamının düzenlenmesi, etkinliklerin belirlenmesi, ders araç gereçlerinin ve öğretim yöntemlerinin seçimi ve kullanılması bu sorumluluklar içerisinde yer alanlardan bazılarıdır (Ekiz, 2011; Şişman, 2000; Yılman, 2006). Bu işlevleri yerine getiren öğretmen, sınıfta etkin bir rol oynayarak öğrencilerin okulda buldukları süre boyunca hem öğretimlerinde hem de kişisel davranışlarında önemli etkilerde bulunmaktadır. Bu açıdan bireylerin hayatlarında önemli izler bırakan ve onların davranışlarının oluşumunda etkin bir rol oynayan öğretmenlerin nasıl algılandığı ile ilgili saptamaların yapılması önemli görülmektedir (Cerit, 2008; Ekiz, 2006; Ekiz, 2011).

Eğitim kurumları sembolik unsurların sıklıkla yer aldığı ortamlardır. Bu sembollerden birisi de metaforlardır. Metaforlar (zihinsel imgeler, benzetmeler, eğretilmeler, istiareler, mecazlar), insanların hayatı, çevreyi, olayları ve nesnelere nasıl gördükleri, farklı benzetmeler kullanarak açıklamaya çalışmada kullandıkları bir araç olarak düşünülmektedir. Metafor bir algı aracıdır (Ekiz, 2001; Arnett, 1999; akt. Cerit, 2008). Metaforlar, çoğunlukla benzer bir alandan yeni ve çoğunlukla bilinmeyen bir alana bilgi transferini kapsar (Ekiz, 2001). Bu bağlamda metaforlar, bir takım doğrudan dilsel ifadeler olup ancak farklı anlamları taşır (Levin, 1993). Metaforik düşünce çok karmaşık bir fenomeni veya durumun özelliklerini aydınlatmak için kavramsal bir araç olarak benzer bir olay ve nesneyi kullanmayı kapsar (Oxford vd., 1998; akt. Cerit, 2008). Metafor sadece mecaz değil aynı zamanda temel bir düşünce mekanizmasını oluşturmaktadır (Martinez, Souleda ve Huber, 2001; akt. Cerit, 2008). Metaforik ilişkiler tarafından kavramsal sistemimizin önemli bir parçasının yapılandırıldığı vurgulanarak metaforun özünün bir şeyi başka bir şeye göre anlamak ve tecrübe etmek olduğu ifade edilmektedir (Black, 1993; Ortony, 1993). Görüldüğü üzere metaforlar, zihinsel imgeler olup, bireylerin çevreyi algılamalarına ve karmaşık yapıları açıklığa

kavuşturmalarına yarayan araçlardır.

Metaforlar, iletişim aracı olarak kullanıldığında, konuşan ve dinleyen arasındaki bilgi değişimi anlamına gelir. Düşünce aracı olarak düşünüldüğünde ise görünen farklı alanlardaki ilişkilerin keşfedilmesi ve bunların açıklığa kavuşturulması anlamına gelir (Sticht, 1993). Metaforlar, olayların oluşumu ve işleyişi hakkında düşüncelerimizi yapılandıran, yönlendiren ve kontrol eden en güçlü zihinsel araçlardan biridir. Metaforlar, bireylerin kişisel deneyimlerine anlam vermeleri bakımından, aynı zamanda, “uygulama ve anlamların dili” olarak da tanımlanmaktadır (Schön, 1993). Metaforlar, uygulamalarımıza yön verir, ışık tutar ve rehberlik eder. Metaforların genel olarak insan hayatındaki önemini ve özellikle de eğitimcilerin kendi uygulamalarını anlama ve açıklamadaki gücünü etkili bir şekilde ortaya koymaktadır (Saban, 2004). Kısacası metaforlar, iletişim aracı olduğu gibi, bireylerin kişisel deneyimlerine yön vermede önemli araçlardır.

Metaforların bazı temel işlevleri; çok sayıda verinin, bilginin yakalanması, yorumlanması, nakledilmesi, yeni bilginin algılanması ve belirsizlikle başa çıkmadaki yararlıdır (Petrie ve Oshlag, 1993). Metaforlar, bizim durumları ve olayları algıladığımız yolu etkilediği için gerçekleri yeniden tanımlamak ve problem durumlarını yeniden kavramsallaştırmayı teşvik etmek için kullanılabilir (Goldstein, 2005; Cerit, 2008). İnsanlar bir durum ile ilgili görünüşleri, kavramları ve terminolojiyi, iyi bilmedikleri veya az bildikleri bir alana metafor kullanarak aktarırlar (Petrie ve Oshlag, 1993). Metaforlar yeni bir olguyu anlama ve açıklamada özellikle yararlıdır. Çünkü metaforlar, iyi bilinen bir durumun anlamını bilinmeyen bir duruma taşırlar. Böylece metaforlar, yeni bir bilginin öğrenilmesini kolaylaştırır (Ekiz, 2001; Sticht, 1993). Bu bağlamda metaforlar, bilinmeyeni bilenen ile açıklamada güçlü araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Metaforlar, yorumsal bir iletişim aracı olarak düşünülebilir. Çünkü bunlar, karmaşık bir durumun anlaşılması için kullanılacak yeni perspektifin açılmasını ve örgütsel bağlamda bir analiz yapılmasına izin verir. Metaforlar koordinasyon ve düzenin somut ifadeleri olarak görülebilir (Pipen, 2001; akt. Cerit, 2008). Metaforlar eğitimsel fenomenlerdeki algılarımızı zenginleştirmek için başvurulan teorik düşünmenin yaratıcı sonucudur (Sticht, 1993). Öğretmen metaforları çalışması, öğretmenlerin mesleki tanımlamaları ve bağlamsal faktörler arasındaki ilişkileri araştırmak için uygun araçtır. Metaforik imajları araştırmak, öğretmenlerin sınıfta sahip olduğu roller, öğrenciler ve eğitimle ilgili inançları ve varsayımlarının altında yatanları ortaya çıkarmak için kullanılan bir yöntemdir (Ben-Peretz, Mendelson ve Kron, 2003; akt. Cerit, 2008). Kısacası metaforlar, karmaşık yapıları açıklığa kavuşturmakta, eğitim ile ilgili algıları zenginleştirmekte, öğretmenlerin rollerini açıklamakta, öğretmen ve öğrencilerin eğitimle ilgili görüşlerini ortaya çıkarmakta kullanılan benzetime dayalı araçlardır.

Eğitimin iki temel ilkesi, bilinenden bilinmeyene ve somuttan soyuta gitmektir. Metaforlar soyut ilkeleri açıklarken somut örnekler kullanmaktadırlar. Johnson

(1987)'e göre bilinen, görülen ve fiziksel gerçeklik, bilinmeyen, görülmeyen ve ruhsal gerçekliğin tanımlanmasında kullanılacaktır (Akt. Gürbüz ve Ocak, 2006) Sınırlı kelime hazinesi, bir insanın bir düşünceyi anlamasından, diğer bir düşünceyi anlamasına geçişinde karşılaştırmaların kullanılmasını gerektirmektedir. Spafford ve diğerlerine (1998) göre, bu yaklaşımda bir problemin çözümü diğer bir problemin çözümüne bakılarak yapılmaya çalışılır. Yob (2003)' e göre son yıllarda metafor, bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada ise koşabileceği güçlü bir zihinsel araç olarak değerlendirilmektedir (Akt. Gündüz ve Ocak, 2006). Bu bağlamda metaforlar, düşünceyi somutlaştıran araçlardır.

Son yıllarda metaforların belli başlı sosyal ortamlardaki faaliyetlere nasıl rehber olduğu, inançları, tutumları ve değerleri nasıl şekillendirdiği, örgütsel süreçleri nasıl gösterdiği ve örgütsel yaşamın oluşturulmasında nasıl vurgulandığına ilgi artmıştır. Birçok araştırmacı okulların işletilmesinde ve yönetilmesinde örgütleri çeşitli yönleriyle karakterize eden metaforları tartışmaktadır (Predeson, 1988, akt. Çelikten, 2006). Dilin kullanımı konusunda inceleme yapanlar, artık herhangi bir olguyu anlayabilmek için metaforları kullanmaktan başka çıkar yol olmadığını söylemektedirler (Becerikli, 1999, akt. Çelikten, 2006).

Son yıllarda özellikle sosyal bilimler ve eğitim bilimlerinde metaforların sıklıkla araştırma konusu olduğu görülmüştür. Saban (2008) "ilköğretim 1. kademe öğretmen ve öğrencilerin bilgi kavramına ilişkin zihinsel imgeleri" isimli araştırmasında metaforlardan yararlanmıştı. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmen ve öğrenciler *bilgi* kavramına ilişkin olarak toplam 106 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından irdelenerek 12 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Söz konusu bu 12 kavramsal kategori; besin/gıda olarak bilgi, dinamik/gelişen bir olgu olarak bilgi, güç/kontrol aracı olarak bilgi başvuru kaynağı olarak bilgi, koruyucu/kurtarıcı/iyileştirici olarak bilgi, yol gösterici olarak bilgi, değerli bir varlık olarak bilgi, haz/mutluluk veren bir olgu olarak bilgi, gelişim aracı olarak bilgi, sonsuz bir olgu olarak bilgi, zorunlu bir gereksinim olarak bilgi, kaydedilmesi/depolanması gereken bir olgu olarak bilgi olarak gruplanmıştır. Kategoriler katılımcı türü (öğretmen/öğrenci) bakımından önemli derecede farklılık göstermiştir. Kavramsal kategoriler, ayrıca, öğrencilerin cinsiyeti ve sınıf düzeyleri bakımından da birbirlerinden önemli derecede farklılaştığını tespit etmiştir.

Öztürk'ün (2007) yaptığı araştırmasında öğretmen adaylarının coğrafya kavramına ilişkin sahip oldukları algıları, metaforlar yoluyla ortaya çıkarmıştır. Araştırmanın sonucunda araştırmaya katılan öğretmen adaylarının % 33'ü "coğrafya"yı "yaşam kaynağı – yaşamın kendisi olarak", % 23.2'si "yaşam alanı olarak", % 8.1'i "yol buldurucu- yönlendirici olarak" ve % 7.5'i "farklı branşları barındırıcı olarak" algıladığı görülmüştür.

Boyacı (2009) "ilköğretim okulu öğretmenlerinin eğitim planlaması süreçlerine yönelik kullandıkları metaforları" araştırmıştır. Araştırma sonucunda; planlamanın

sonuçlarına bağlı olarak öğretmenlerin eğitim sisteminin örgütsel yapısına ve sistemin, okul, öğretmen ve öğrenci boyutlarına ilişkin metaforları farklılaşmakla birlikte; örgüt sistemini mimari yapılara, dinozor ya da ahtapota, parçalı bulmaca ve örümcek ağı gibi yapılara benzetmişlerdir. Öğretmenler planlama sürecini araştırma yapılmadan gerçekleştirilen, süreklili

değişiklik gösteren, alt katmanlara doğru katılımcıların görüşleri alınmayan ve amacına ulaşılması güç bir süreç olduğu şeklindeki metaforlarla ifade etmişlerdir.

Saban (2007) “Nitel araştırma Yöntemleri” dersini alan yüksek lisans öğrencilerinin nitel araştırma metodolojisine ve bu metodolojinin öğretime ilişkin algılarını ortaya çıkarmak amacıyla metaforlardan yararlanmışlardır. Araştırmanın bulgularına göre; öğrenciler “nitel araştırmacı” hakkında 18 adet farklı metafor (dansçı, kaşif, psikolog, dedektif, inşaat ustası, yargıç, baykuş, maceracı, hakim, avcı, müfettiş, doktor, örümcek, laboratuvarcı gibi) üretmişlerdir.

Saban (2009) “öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler” isimli çalışmasında öğretmen adaylarının oluşturdukları metaforlarının program türüne, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre büyük oranda farklılaştığını tespit etmiştir. Üretilen metaforlar ortak özelliklerine göre 11 kavramsal grupta toplanmıştır. Bunlar; boş bir zihin olarak öğrenci, pasif bilgi alıcısı olarak öğrenci, bilgi yansıtıcısı olarak öğrenci, hammadde olarak öğrenci, özürle bir varlık olarak öğrenci, itaatkâr bir varlık olarak öğrenci, sosyal sermaye olarak öğrenci, değerli bir varlık olarak öğrenci, gelişen bir varlık olarak öğrenci, kendi bilgisinin inşacıları olarak öğrenci, sosyal katılımcı olarak öğrencidir.

Oğuz (2009) ortaöğretim alan öğretmen adaylarının orta öğretim öğretmenlerine ilişkin geliştirdikleri algılarını, kendilerini nasıl bir öğretmen olarak gördüklerini metaforlarla ortaya çıkarmayı amaçladığı çalışmasında; öğretmen adaylarının ortaöğretim öğretmenlerini orta derecede temsil ettiğini düşündükleri ilk beş metaforun; “lider, rehber, araştırmacı, pusula ve teknik direktör” olduğunu tespit etmiştir. Aynı çalışmada öğretmen adaylarının kendilerini en çok temsil edeceğini düşündükleri metaforların önde geleni ise “rehber” olduğunu belirlemiştir.

Cerit (2008), öğretmen kavramına ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin sahip oldukları algıları, metaforlar kullanılarak analiz ettiği araştırmasında, öğretmenin bilgi kaynağı ve dağıtıcısı, anne/baba, arkadaş, rehber ve çevresini aydınlatan kişi olduğu metaforları kabul edilirken, öğretmenin bahçıvan, otoriter kişi, bakıcı, gardiyan, yıkıcı ve zarar verici kişi olduğu metaforları ise tercih edilmediği tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin “öğretmen” olgusuna ilişkin algılarının metaforlar yoluyla kararlaştırılmasını ele alacak çalışmalar da eğitimcilerle önemli bilgiler ve perspektifler sunacağı düşünüldüğünden bu çalışmada bu konu araştırılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin “öğretmen” kavramıyla ilgili sahip oldukları metaforların tespit edilmesi yoluyla, öğretmenlerin benimsedikleri öğretmen rollerinin ve öğretmen kavramıyla ilgili algılarının ortaya çıkarılmasıdır. Araştırmanın ana problemini “sınıf öğretmenlerinin öğretmen kavramıyla ilgili sahip oldukları metaforlar nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışmada, araştırmanın doğasına uygun olduğu düşünülen nitel araştırma yaklaşım desenlerinden biri olan fenomenoloji yöntemi kullanılmıştır. Fenomenoloji yöntemi, birey ile onun anlamaya ya da öğrenmeye çalıştığı şeyler arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışır. Fenomenolojinin temel amacının deneyimlere ilişkin olarak daha geniş ve daha derin bir anlayış sağlamak olduğunu söylemek mümkündür. Bu yöntem, bireyin kendini ve dış dünyayı kendine özgü bir biçimde algılaması, hislerini, algılarını, gerçek hakkındaki görüşlerini, kendini ve çevresini o andaki anlamlandırış biçimi ve öznel yaşantısını anlamayı ve yorumlamayı amaç edinir (Cohen, Manion ve Morrison, 2000; Fraenkel ve Wallen, 2008; Rubin ve Babbie, 1997).

Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar fenomenoloji uygun bir araştırma zemini hazırlar (Şimşek ve Yıldırım, 2008).

Bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin mesleki deneyimleri, yönelimleri, algıları vasıtasıyla “öğretmen” kavramıyla ilgili sahip oldukları metaforların tespit edilmesi amaçlandığından çalışma fenomenolojik çalışması olarak nitelendirilmiştir. Öğretmenlerin metaforları ile fenomenolojik yaklaşım arasında bu bağlamda bir ilişkinin olduğu düşünülmüştür. Şimşek ve Yıldırım (2008)’e göre, bu tür araştırmalar, nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymaya bilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir.

Örneklem

Araştırmanın katılımcıları amaçlı örneklem yöntemine göre seçilmiştir. Bu tür örnekleme temel amaç, araştırma sonuçlarının evrene genelleme değil, aksine araştırılan kişi ya da durumları derinlemesine betimleme ve bunları anlamadır (Ekiz, 2009). Bu çalışmada amaçlı örneklem türlerinden olan homojen örnekleme yöntemi seçilmiştir. Bu örnekleme yönteminde, tanımlanmış belirli niteliklere sahip bireylerin seçilerek araştırmaya dahil edilmesi söz konusudur (Ekiz, 2009). Sınıf öğretmenlerinin “öğretmen” kavramı ile ilgili metaforlarını tespit etmek amacıyla bu örnekleme yöntem tercih edilmiştir.

Araştırma, Trabzon ilinin merkezinde Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu, 24 Şubat İlköğretim Okulu, Vakıfkebir ilçesindeki Çavuşlu İlköğretim Okulunda ve Gümüşhane ilinin Kürtün ilçesindeki Kürtün Cumhuriyet İlköğretim Okulu görev yapmakta olan, 16 sınıf öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya, 16 sınıf öğretmenin dahil edilmesinin nedenlerinden biri çoklu bakış açısının elde edilmesidir. Fraenkel ve Wallen (2008)’a göre, fenomenoloji yönteminde, aynı konuda (fenomena) farklı bireylerin algılarının incelenmesi ve genel ve ortak sonuçlara varılması yaygın bir çalışma anlayışıdır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerle ilgili özgeçmiş bilgilerinin tespit edilmesi araştırmadan elde edilen verilerin incelenmesi açısından önem taşımaktadır. Öğretmenlerin katılımcı özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Verilerin sunumunda gizliliği sağlamak için ve etik kurallar göz önüne alınarak öğretmenler Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12,Ö13,Ö14,Ö15,Ö16 şeklinde kodlanmıştır. Öğretmenlerin mesleki deneyim sürelerinin de araştırma için önem arz etmesi nedeniyle bulgular kısmında mesleki deneyim süreleri kodlarının yanına yazılmıştır.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretmenlere ait özgeçmiş bilgileri

Öğretmen kodu	Cinsiyet	Meslek yılı	Yaş	Görev Yapmakta Olduğu İl Ve Okul
Ö1	K	30	50	Trabzon-24 Şubat İlköğretim Okulu
Ö2	K	14	35	Trabzon-24 Şubat İlköğretim Okulu
Ö3	E	15	37	Trabzon-24 Şubat İlköğretim Okulu
Ö4	K	13	34	Trabzon-Mehmet Akif Ersoy İlköğ. Okulu
Ö5	E	15	39	Trabzon-Mehmet Akif Ersoy İlköğ. Okulu
Ö6	E	22	42	Trabzon-Mehmet Akif Ersoy İlköğ. Okulu
Ö7	E	25	45	Trabzon-Mehmet Akif Ersoy İlköğ. Okulu
Ö8	E	23	44	Trabzon-Mehmet Akif Ersoy İlköğ. Okulu
Ö9	E	26	46	Trabzon-Mehmet Akif Ersoy İlköğ. Okulu
Ö10	K	22	42	Trabzon-Mehmet Akif Ersoy İlköğ. Okulu
Ö11	K	6	25	Trabzon-Çavuşlu İlköğretim Okulu
Ö12	K	4	26	Gümüşhane- Kürtün
Ö13	K	5	26	Gümüşhane- Kürtün İlköğretim Okulu

Öğretmen kodu	Cinsiyet	Meslek yılı	Yaş	Görev Yapmakta Olduğu İl Ve Okul
Ö14	E	8	32	Trabzon-Vakfikebir Çavuşlu İlköğretim Okulu
Ö15	E	16	40	Trabzon-Vakfikebir Çavuşlu İlköğretim Okulu
Ö16	K	3	23	Gümüşhane-Kürtün İlköğretim Okulu

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin mesleki deneyimlerine bakıldığında deneyim sürelerinin 3 ile 30 yıl arasında değiştiği görülmektedir. Ö1 en fazla deneyimi olan öğretmen (30 hizmet yılı) Ö16 ise en az deneyimli öğretmen (3 hizmet yılı) olarak karşımıza çıkmaktadır. Formun uygulandığı sınıf öğretmenlerinden 8'i kadın, 8'i erkektir. Öğretmenlerin görüşlerinin karşılaştırılmasında deneyim süreleri ve cinsiyet özellikleri de önem taşımaktadır.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler, öğretmenler için araştırmacılar tarafından hazırlanan Öğretmen Metaforlarını Belirleme Formu ile toplanmıştır. Öğretmenler için hazırlanan formun giriş kısmında metaforlar hakkında kısa bir açıklama yapılmış ve bir metafor örneğine yer verilerek, yapılan araştırmanın ve araştırmanın amacının açık bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır. Formun birinci bölümünde öğretmenlerin demografik özelliklerini belirlemek amaçlanmıştır, ikinci bölümde ise öğretmenlerin “öğretmen” kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgelerin (metaforlar) tespit edilmesi amacıyla “*Sizce “Öğretmen” kavramı farklı sözcüklerle nasıl ifade edilebilir? Neden?*” sorusunu cevaplandırmaları istenmiştir. Araştırmanın temel veri kaynağını bu soruya verilen cevaplar oluşturmuştur.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Öğretmenlere uygulanan formlar toplanarak üst düzey analiz biçiminden olan içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, herhangi bir yazılı belgenin içeriğinin incelenmesi sayısal ya da istatistiki olarak ortaya konulmasında kullanılan bir analiz çeşididir (Ekiz, 2009). Temele alınan soru temalaştırılarak, başlığa uygun verilerden doğrudan doğruya alıntı yapılarak analizler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Elde edilen ham veriler kodlama yapılarak, kategoriler belirlenmiştir. Veriler bu kategoriler altında sınıflandırılarak okuyucu için anlamlı bir hale getirilmiştir. Kodlama ve kategorileştirme işlemi tekrarlı olarak yapılmıştır. Böylece araştırmanın problemine ve amacına bağlı kalınarak, tekrarlı ve gereksiz kodlamalar çıkarılmış, gerekli görülen kısımlarda yeni kodlamalar eklenmiştir. Verilerin analizi iki araştırmacı tarafından bağımsız bir şekilde yapılarak güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır (Ekiz, 2009). Verilerin sunumu sırasında daha iyi açıklandığı düşünülen ifadelerden alıntılara yer verilmiştir. Ayrıca, zaman zaman alıntılar araştırmacılar tarafından anlamı kaybetmeyecek şekilde düzenlenmiş ve bir tablo halinde sunulmuştur.

Katılımcıların geliştirdikleri metaforların analizi dört aşamada gerçekleştirilmiştir: 1.Verilerin kodlanması, 2.Temaların bulunması 3. Verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması. 4.Bulguların yorumlanması (Ekiz, 2009; Şimşek ve Yıldırım 2008).

1.Kodlama Aşaması

Bu aşamada öncelikle katılımcılar tarafından üretilen metaforların geçici bir listesi yapıldı. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerin soruya verdikleri cevapta belli bir metaforun belirgin bir şekilde dile getirilip getirilmediğine bakıldı. Bu aşamada basitçe her katılımcının sunduğu kağıtta dile getirilen metafor kodlandı (örneğin, güneş, bilgisayar, anne, baba, dalgıç vb). Ayrıca, herhangi bir metafor imgesini içermeyen yanıtlar ayıklandı. Bazı öğretmenler, örneğin, bir metafor imgesini sunmak yerine, genel olarak, iyi bir eğitimin nasıl olması gerektiği üzerinde tartıştığından ve bazı öğretmenlerin ifadelerinde, metafor imgesi açıkça belli olmadığından, söz konusu metafora ilişkin herhangi bir gerekçe sunulmadığından bunlar kapsam dışı bırakıldı.

“ Öğretmenlik mutluluktur. Rastladığım bahtiyar ailelerin ne döşenmiş salonları ve kuyruklu piyanoları ne atları ne de arabaları vardı. Pişirdikleri yemekleri tatlı tatlı yerken dudaklarında tebessüm eksik olmayan insanlardı. Bulunduğu ile yetinen insan öğrencisini bilgi kaynaklarına ulaşmaya rehberlik etme görevi içinde olmalıdır. Mutlu öğretmen ve mutlu bir sınıf başarıyı yakalayacaktır. Takım çalışmasıyla öğrenme kavramaları çok boyutlu olarak tanıyabilme eğitim anlayışı olmalıdır.” (Metafor ve nedeni açıkça belirtilmediğinden kapsam dışı bırakılmıştır).

“Öğretmen öğrenciyi bastıran, susturan, sindiren ve ona korku dünyası yaratıp onu bilim dışında tutmak değil, ona ışık tutmak, yol göstermek, onu onure etmek ve bir takım etkinliklerde bulunmak ayrıca dünya standartlarını yakalamak onun en büyük hedefi olmalıdır. Öğretmen merkezli değil öğrenci merkezli bir eğitim oluşturmak en önemli hedef olmalıdır.” (Metafor ifadesinde bulunmak yerine eğitim sisteminin nasıl olması gerektiği üzerinde durulduğundan kapsam dışı tutulmuştur).

2.Temaların Kodlanması Aşaması

Katılımcıların ileri sürdükleri metafor imgesi içermeyenler ayıklandıktan sonra diğerlerinden toplamda 32 adet metafor elde edilmiştir. Bu metaforlardan 15 tanesinde benzetme yönü ve gerekçesi belli olmadığından araştırmanın kapsamı dışında tutulmuş toplamda geçerli 17 metafor elde edilmiştir. Metaforlar katılımcı sırasına göre listelenmiş ve kodlanmıştır.

Temalar tespit edilirken öncelikle yapılan kodlamalar bir araya getirildi ve incelendi. Kodlar arasındaki ortak yönler bulunmaya çalışıldı. Birbiriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek temalar belirlendi (Ekiz, 2009). Bu aşamada ifade edilen kodlamalara bakılarak öğretmen kavramına ilişkin sahip olunan metaforlar ortak özellikler bakımından 4 kavramsal tema altında toplandı. Öğretmen olgusunun nasıl

kavramsallaştırıldığına dikkat edilerek “enerji ve bilgi kaynağı olarak öğretmen, yetiştirici ve geliştirici olarak öğretmen, yol gösterici ve yönlendirici olarak öğretmen, bakıcı ve ebeveyn olarak öğretmen” şeklinde temalar oluşturulmuştur.

3.Verilerin Kodlara ve Temalara Göre Düzenlenmesi ve Tanımlanması

Bu aşamada elde edilen veriler tanımlanan temalara göre düzenlenmiştir. Veriler tanımlanıp yorumlanmıştır.

4.Bulguların Yorumlanması

Bulgular yorumlanıp, sonuçlar çıkarılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen verilerin analizlerine ve bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmen kavramına ilişkin ileri sürülen metaforlar ve ifade edilme sıklıkları

Öğretmenler	Güneş	Mum/pil	Kan grubu	Bilgisayar	Bahçıvan	Bina ustası	Aşçı	İnsan mühendisi	Heykeltıraş	Melek	Rehber	Lider/ yönetici	Bakıcı	Anne	Baba	Sarrafi	Dalgıç
Ö1	√		√														
Ö2					√												
Ö3		√					√										
Ö4												√					
Ö5																√	
Ö6						√											
Ö7	√			√										√			
Ö8					√												
Ö9	√																
Ö10									√								
Ö11							√							√			
Ö12																	√
Ö13								√	√		√	√					
Ö14															√		
Ö15												√					
Ö16											√						
Toplam	3	1	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1

Öğretmenler öğretmen kavramına ilişkin olarak toplam 17 adet geçerli metafor

üretmiştir. Öğretmenler tarafından sıklıkla olarak dile getirilen ve ilk 5 sırada yer alan metaforlar sırasıyla şunlardır: **Güneş** (3), **bahçıvan** (2), **aşçı** (2), **bakıcı** (2), **rehber** (2). Bu bölümde, ilk olarak *öğretmen kavramına* ilişkin bu araştırmada geliştirilen 5 tema tanıtılmaktadır. Daha sonra, bu temalar yapılan kodlamalara ilişkin doğrudan alıntılara ve yorumlara yer verilmiştir.

Kavramsal Kategoriler

1. Enerji ve Bilgi Kaynağı Olarak Öğretmen

Bu kategoriyi toplamda 4 öğretmen ve 4 metafor temsil etmektedir. Bu kategorideki metaforlar aşağıdaki şekilde kodlanmıştır:

Güneş

Öğretmen enerjisini çocuktan alan tükenmeyen enerji kaynağı güneş gibidir. (Ö1,30)

Öğretmen devamlı olarak çevresine enerji vererek gelişimi sağlar. Bilgilerimizle çocukların gelişimini ve uyanmalarını sağlayıp gelecekte insanlara ve insanlığa faydalı olmalarını sağlarız. Güneş de Dünya üzerindeki canlıların gelişmesini sağlayarak aynı görevi yapmaz mı? (Ö7,25)

Bence öğretmen kavramı güneş olarak ifade edilebilir. Bir bitkinin güneş olmadan ne halde olabileceğini düşündüğümüzde güneşin faydalarını ve gereğini çok iyi anlarız. Güneş ışığını yeterince alan bitki gelişimini en güzel şekilde tamamlar. İnsanlara ve bütün canlılara faydalı olur. Öğretmenlik mesleğini çocuklarımızın, gençlerimizin güneşi olarak görebiliriz. (Ö9,26)

Mum/Pil

Öğretmenlerimiz eli öpülesi öğretmenlerimiz. Ne yazık ki toplumda değerini yitirmiş bir konumda aşağılanan bir sınıf olarak karşımızda duruyor. Ama hiç farkında bile değiller onları bir mum gibi aydınlatırken veya elektrikli aletlere hayat veren bir pil gibi enerjisini tüketen kişilerin öğretmenler olduğunun...(Ö3,15)

0 rh⁺ kan grubu

Öğretmen karşılık beklemeden veren, genel verici kan grubudur.(0 rh⁺ kan grubu) (Ö1,30)

Bilgisayar

Öğretmen çocuk gözünde her şeyi bildiği ve her soruya cevap vermesi gerektiği için bilgisayar gibidir. (Ö7,25)

Yukarıdaki öğretmen görüşlerine bakıldığında; öğretmenin tükenmeyen bir enerji ve bilgi kaynağı olarak algılandığı ve öğretmenin bilgi deposu ve aktarıcısı

olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Bu görüşte bulunan öğretmenlerin deneyim sürelerine dikkat edildiğinde 15 ila 30 yıl arasında değiştiği görülmüştür. Öğretmenin bilgiyi aktarmakla görevli olduğu eğitim yaklaşımı, davranışçı yani geleneksel eğitim yaklaşımı olduğu bilinmektedir. Buradan hareketle öğretmenin bilgi ve enerji kaynağı olarak gören öğretmenlerin geleneksel öğretmenler olduğu ve öğretmenlerin ortaya koydukları metaforların benimsedikleri eğitim yaklaşımına ilişkin bilgiler verebileceği söylenebilir.

2. Yetiştirici ve Geliştirici Olarak Öğretmen

Bu kategoriyi toplamda 7 öğretmen ve 6 metafor temsil etmektedir. Bu kategorideki metaforlar aşağıdaki şekilde kodlanmıştır:

Bahçıvan

Öğretmen küçücük fidanları özenle toprağa diken her türlü bakımını yapan bilge bir bahçıvanıdır ya da çiftçidir. Eğer biz bu fidanları yeterince bakmazsak geleceğimizin hasadını almak zor olacaktır. Bu bakım sürecince (yetiştirme evresi) dış etkenlerden gelecek olan zararları bertaraf etmeli ya da oluşabilecek hasarları minimum seviyede tutmalıyız. Sevgiyle yapılan bütün uğraşlar mutlaka başarıya ulaşır ancak öğretmenlerin görevleri daha ağırdır. Sevgi, fedakârlık, özveri, sabır, tarafsızlık vs. bunları bünyesinde barındıran öğretmenlerin fidanları toprağa daha güçlü kök salacaktır. Meyveleri en kaliteli meyveler olacaktır. (Ö2,14)

Öğretmen bir bahçıvan, öğrenci ise çiçektir. Bahçıvan büyüttüğü çiçeklerin durumuna göre sular, budar, toprağına gerekli besinleri takviye eder. Bunları yaparken çiçeklerle vakit geçirmekten mutluluk duyar. Çiçeklerde bu hizmetlerin karşılığını bahçıvana en güzel çiçekleriyle sunar.(Ö2,14)

Öğretmen bahçıvanıdır. Öğrencilerin olumsuz davranışlarını budar. Her olumsuz davranışın yok oluşu öğrencileri güzelleştirir. Öğrencilerin yetenekleri topraktır. Bu yeteneği geliştirme ve bilgilere ulaşma su ile olur. Eksik becerileri tamamlama ile olur. Bütün bu unsurlar bir araya geldiğinde en güzel çiçeklerin yetiştirilmesi sağlanır. (Ö8,23)

Bina ustası

Öğretmen bina yapan bir ustadır. Çocuk hayata hazırlanmak için geldiği okulda öğretmeni tarafından biçimlendirilir. Eğer öğretmenin yönlendirmesi iyi olursa oluşacak olan profil mükemmel, eksik olursa demiri ve çimentosu eksik bina gibi bozuk olur ve çabuk yıkılır. (Ö6,22)

Aşçı

Öğretmen bir aşçı gibidir. Aşçılar tariflere bakarak yapacaklarını en güzel şekilde yaparlar. Ama işin ustası olanın kendi tarifleri vardır. Öğret-

menlerde zamanla kendi tecrübeleriyle kendi öğretim stillerini oluştururlar. Ayrıca yemek yapmak zor uzun bir süreç, yemek ise keyiflidir. Öğretim süreci de uzun ve zordur ama sonucundaki güzellikleri görmek bir o kadar keyiflidir. (Ö11,6)

Geleceğimizi oluşturacak çocuklara eğitimi ve öğretimi veren, onları şekillendiren öğretmenlerdir. O zaman toplumumuz bir hamur, biz ise hamurun başındaki usta olarak da kendimizi tanımlayabiliriz. Atalarımız gibi padişahları arkasından yürüten eğitimciler olmadığımız sürece hamura şekil veren ustalar olamayız. (Ö3,15)

İnsan mühendisi

En önemli malzemesi insan olduğu ve bunu en iyi şekilde işlemesi gerektiği için insan mühendisi denilebilir. (Ö13,5)

Heykeltıraş

Öğretmen öğrenciyi şekillendirdiği için heykeltıraşa benzetilebilir. (Ö13,5)

Sarraf

Öğrenci bir altınsa, öğretmen bir sarraftır. O derece iyi anlaması gerekir öğrenciden. Çünkü altının değerini en iyi sarraf bilir. (Ö5,15)

Yukarıdaki öğretmen görüşleri, ifade edilen metaforlar ve benzetme nedenlerine bakıldığında; öğretmenin öğrenciyi şekillendiren kendi tecrübesiyle biçimlendiren ve yetiştiren kişi olarak algılandığı görülmektedir. Öğretmenlerin mesleki deneyimlerine bakıldığında 5–23 yılları arasında değiştiği görülmektedir. Bu görüşte olan öğretmenlerin mesleki deneyimlerine bakıldığında; deneyim süreleri arasında belirgin bir farklılığın olmadığı görülür.

3. Yol gösterici ve yönlendirici olarak öğretmen

Bu kategoriyi toplamda 4 öğretmen ve 5 metafor temsil etmektedir. Bu kategorideki metaforlar aşağıdaki şekilde kodlanmıştır:

Rehber

Öğrencinin yapması gereken şeyler konusunda yol gösterici olması sebebiyle rehber olarak nitelendirilebilir. (Ö13,5)

Öğretmen öğrenme- öğretme sürecinde rehberdir. Çünkü öğretmen, öğretme – öğrenme sürecinde öğrenciyi amaç doğrultusunda yönlendiren, bilgiyi yapılandıran ise öğrencinin kendisidir. (Ö16,3)

Lider ve yönetici

Sınıftaki etkinlikleri düzenleyen ve planlamayı yapan olduğu için bu şekilde nitelendirilebilir. (Ö13,5)

Kaptan

Sınıf rotasını öğretmenin belirlediği bir gemidir.(Ö13,3)

Dalgıç

Öğretmen okyanusun derin sularında inci tanesi arayan bir dalgıçtır. Öğrenci ise inci tanesi. Öğrencinin saklı yanlarını, yeteneklerini öğrencinin yapısına uygun olarak farklı yöntemler kullanarak bulmaya çalışan bir dalgıç. İnciyi arayıp bulabilmek cesaret,sabır ve özveri gerektirir.

Zor olan her zaman kıymetlidir. Bu süreç ve istenen sonuca ulaşabilmek de kolay olmadığı için bulunan inci tanesi yani yetenekleri ortaya çıkarılabilmiş, buna uygun eğitim verilebilmiş, iyiye, doğruya yöneltilebilmiş bir öğrenci inci tanesi kadar paha biçilemez olur. (Ö12,4)

Yukarıdaki öğretmenlerin öne sürdüğü metaforlar ve nedenlerine bakıldığında; öğretmenin yönlendirici, rehber durumda görüldüğü dikkati çekmektedir. Yapılandırıcı yaklaşımda da öğretmen, öğrencinin bilgiyi yapılandırması sürecinde rehber rolündedir. Öğretmenlerin ifade ettikleri metaforların yapılandırıcı yaklaşımdaki öğretmen rolüyle uyum sağlamakta olduğu görülmektedir (Ekiz, 2001; Ekiz, 2011; Pollard ve Tann, 1993). Diğer taraftan öğretmenleri yönlendirici olarak gören öğretmenlerin mesleki deneyim sürelerine bakıldığında 3-5 yıl arasında değiştiği görülmektedir. Buradan hareketle yeni yetişmiş, mesleki tecrübeleri az olan öğretmenlerin yapılandırıcı yaklaşımın gerektirdiği gibi bir öğretmen kavramına sahip oldukları söylenebilir.

4. Bakıcı ve Ebeveyn Olarak Öğretmen

Bu kategoriyi toplamda 5 öğretmen ve 4 metafor temsil etmektedir. Bu kategori-deki metaforlar aşağıdaki şekilde kodlanmıştır:

Çocuk bakıcısı

“Öğretmen bakıcı demektir. Toplumumuzda okulu veli çocuğunu bırakabileceği güvenli bir yuva, yer yer olumlu davranışları öğretecek bir bakıcı olarak görülmektedir. Ayrıca bu bakıcıya her türlü hesap sorulabilir. Emir eri konumundayız. Bakıcı bu iş karşılığında para aldığı için her türlü hizmeti vermeli. Ebeveynlerin üzerine düşen görevleri de bakıcı yapmalı.” (Ö4,13,K)

“Çocuk bakıcısı ya da köylü aile çocuklarının mesleği olarak ifade edilebilir. Nedeni; veliler ya da öğrenciler öğretmenden her şeyi ister. Bunun karşılığında bir şey vermediği için, alamayacağını da bilir. En azından çocuğa göz kulak olsun yeter. Öğretmenlik mesleğini fakir aile çocukları tercih eder. Getirisi yok denecek kadar az olan meslekten onur beklenmez. Çocuklara göz kulak olsun yeter. Zengin çocukları kolejde okuyor. Öğretmenlik eşittir mürebbiyelik.” (Ö15,16,E)

Anne

“Öğretmen bir anne gibidir. Nasıl bir anne çocuğunun başarılarıyla mutlu olur yanlışlarıyla üzülürse öğretilmekte öyledir.” (Ö11,6,K)

Baba

“Öğretmen baba olarak ifade edilebilir. Çünkü baba, nasıl kendi evladını her şeyden sakınır, korur her şeyin en iyisine sahip olmasını isterse bir öğretilmekte öğrencileri için aynı bu duygulara sahiptir.” (Ö14,8,E)

Melek

“Öğretmenlik mesleği o kadar çok sorumluluk ve fedakârlık gerektiren bir meslek ki tam olarak onu karşılayan bir sözcük düşünemiyorum. Öğretmen, öğreten kişi demek. Ama bizler yeri geliyor kusmuğunu temizliyor, yeri geliyor burnunu siliyor, sırtına peçete koyuyor, öpüyor, seviyor, kucaklıyoruz. Tüm bunları karşılayan sözcük ne olabilir? Çok geniş kapsamlı bir şey olmalı. Kuru kuru bir öğretmen olmamalı. Sevgi veren, ışık saçan, yol aydınlatan, okutan, yazdıran, öğreten, acısını dindiren, sorun çözen, güldüren, mutlu eden, elleri bilgi kokan, sevgi kokan, gözleri ışık saçan sıcacık güvenilir bir insan. Belki kanatsız melek, okul meleği. Evet, evet okul meleği olmalı.” (Ö10,22,K)

Yukarıdaki öğretmen görüşlerine ve ifade edilen metaforlara bakıldığında; öğretmenin pek çok konuda fedakar olan bir ebeveyn veya hizmetçi olarak görüldüğü görülmektedir. Öğretmenlik mesleğinin sorumluluk, fedakarlık ve iyilikle yapılması gereken bir meslek şeklinde algılandığı öğretmenlerin ileri sürdükleri metaforlardan anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin deneyim sürelerine bakıldığında 6-22 yıl arasında değiştiği görülmektedir. İleri sürülen metaforlarla öğretmenlerin deneyim sürelerine bakıldığında herhangi bir ilişki görülemediği. Öğretmen kavramını baba olarak ifade eden öğretmenin cinsiyeti erkek iken, anne olarak ifade eden öğretmenin ise kadın olduğu dikkat çeken bir unsur olmuştur. Buradan hareketle öğretmenlerin cinsiyet rollerinin ifade edilen metaforları etkilediğini söylemek mümkün olabilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular ve bunlara bağlı olarak bazı öneriler şu şekilde sıralanabilir:

◊ İlköğretim sınıf öğretmenlerinin “öğretmen” kavramı hakkında sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmanın bulguları birkaç önemli noktaya dikkat çekmektedir. Öğretmen kavramına ilişkin çok sayıda metafor üretildiği görülmektedir (32 adet). Üretilen metaforların farklı olması öğretmenlerin deneyimlerinin ve öğretmenlikle ilgili algılarının farklı olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Öğretmen kavramının sınıf öğretmenleri tarafından çok sayıda metaforlarla açıklanması bu kavramın çok sayıda metafor gerektiğini göstermektedir.

◊ Bulgular incelendiğinde, ilk olarak öğretmen kavramına ilişkin sahip olunan metaforlardan en sıklıkla ifade edilen metafor “güneş” (3) metaforu olduğu dikkat çekmektedir. Öğretmen kavramına ilişkin dile getirilen metaforların ortak özelliklerine göre; “enerji ve bilgi kaynağı olarak öğretmen”, “yetiştirici ve geliştirici olarak öğretmen”, “yol gösterici ve yönlendirici olarak öğretmen”, “bakıcı ve ebeveyn olarak öğretmen” temaları oluşturulmuştur. Öğretmenler tarafından en fazla metafor üretilen tema “yetiştirici ve geliştirici öğretmen” (6 metafor) olmuştur.

◊ Bulgularda öne çıkan diğer bir nokta ise, enerji ve bilgi kaynağı olarak öğretmen temasına yönelik ileri sürülen metaforların hepsinin en az 15 yıl deneyimi olan öğretmenler tarafından ifade edildiğidir. Bir başka deyişle, deneyimi fazla olan öğretmenlerin, öğretmen kavramına ilişkin ifade ettikleri metaforların daha çok davranışçı yani geleneksel eğitim yaklaşımındaki öğretmen rollerine uygun olduğu görülmüştür.

◊ “Yol gösterici ve yönlendirici olarak öğretmen” temasına bakıldığında, bu temaya ilişkin metaforları ileri süren öğretmenlerin yeni mesleğe başlamış ve az deneyimli öğretmenler olduğu görülmektedir. Yapılandırmacı eğitim yaklaşımıyla yetişmiş öğretmenlerin, öğretmeni bu yaklaşımın gereğinde olduğu gibi rehber olarak görmesi, metaforlar yardımıyla öğretmenlerin öğretmen kavramıyla ilgili algılarını, benimsedikleri eğitim yaklaşımı ve öğretmen rolü hakkında bilgi edinilebileceğinin bir göstergesi olabilir.

Bu sonuçlar göz önüne alınarak şu önerilerde bulunulabilir:

Sınıf öğretmenlerinin öğretmen kavramına ilişkin öne sürdükleri metaforlar benimsedikleri ve olmak istedikleri öğretmen rolleri, eğitim yaklaşımları gibi konularda bilgiler sunabileceğinden metaforlar zihinsel imgeleri anlamada ve bunları açıklığa kavuşturmada güçlü birer araştırma aracı olarak kullanılabilir.

Çeşitli alanlar da ilköğretim sınıf öğretmenlerinin ve sınıf öğretmeni adaylarının duygu ve düşünceleri oluşturacakları metafor yoluyla karşılaştırılabilir.

Öğretmenlik yapan kişilerden mesleklerinin farklı yıllarında “öğretmen” ve eğitim sistemindeki çoğu olgu hakkında metafor üretmeleri istenerek, bu metaforlar eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarına mesleki formasyon adı altında aktarılabilir.

Öğretmenler, bir şeyler öğretirken nasıl öğretecekleri üzerinde düşünmektedirler (Ekiz, 2006). Bir öğretmenin düşüncelerini, duygularını veya becerilerini metafor sayesinde geliştirmek mümkündür. Metaforlar, kendilerini yenilemeyi düşünen öğretmenlerin kendi statülerini ve sorumluluklarını anlamlandırmalarına yardımcı olabilir.

Metaforlar, çok karmaşık gerçek ve olguları açıklamada kullanılan iyi bir öğretim tekniği olabilir. Bu yüzden öğretmenler, özellikle ilköğretim öğrencilerin algılamakta

güçlük çektikleri soyut konuların (demokrasi, insan hakları, özgürlük, cumhuriyet vs.) öğretiminde bu tekniği kullanabilirler.

Ayrıca metaforlar, öğrencilerin zihinsel gelişimi esnasında algı ve öğrenme biçimlerini açığa çıkarmada güçlü bir zihinsel araç olarak kullanılabilir.

Toplumun değişik kesimlerine “öğretmenlik mesleği” hakkındaki metaforik düşünceleri sorularak, öğretmenlerin sosyal statüleri hakkında bilgi toplanabilir. Toplanan bu bilgilerden yola çıkılarak, öğretmenlerin sosyal statülerini düzeltme çalışmaları yapılabilir. Bu bağlamda, bu ve benzeri çalışmaların farklı illerde de yürütülerek Türkiye’yi temsil edici verilere ulaşılabilir.

5. Kaynakça

- Black, M. (1993). More about metaphor, in A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought*, (pp. 19-41), Cambridge: Cambridge University Press.
- Boyacı, A. (2009). İlköğretim Okulu Öğretmenlerin Eğitim Planlamasına Yönelik Kullandıkları Metaforlar, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21,109-122.
- Cerit, Y. (2008). Öğretmen Kavramı İle İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (4): 693-712.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2000). *Research Methods in Education*, (5th edition), London: Routledge.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve Öğretmen Metaforları, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2): 269-283.
- Ekiz, D. (2001). İlköğretimde Fen Bilimi Öğretimi ve Öğrenimi, Trabzon: Derya Kitabevi.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*,(2. baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ekiz, D. (2011). *Primary School Teachers’ Preactive Teaching and Practical Theories*, Germany: Lambert Academic Publishing.
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2008). *How to Design and Evaluate Research in Education*, (7th edition), New York: McGraw-Hill Higher Education.
- Gündüz, M ve Ocak, G. (2006).Eğitim Fakültesini Yeni Kazanan Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Giriş Dersini Almadan Önce ve Aldıktan Sonra Öğretmenlik Mesleği Hakkındaki Metaforlarının Karşılaştırılması, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2): 294-310.
- Lewin, S. R. (1993). Language, concepts, and worlds: Three domains of metaphor, in A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought*, (pp. 113-134), Cambridge: Cambridge University Press.
- MEB (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu, **24/6/1973 Sayı: 14574 Resmi Gazete**.
- Oğuz, A. (2009). Öğretmen Adaylarına Göre Ortaöğretim Öğretmenlerini Temsil Eden Metaforlar, *Milli Eğitim Dergisi*, 38 (182):?.
- Ortony, A. (1993). Metaphor, language, and thought, in A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought*, (pp. 1-16), Cambridge: Cambridge University Press.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal Bilimler Sınıf ve Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Coğrafya Kavramına Yönelik Metafor Durumları, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi

- Dergisi (KEFAD), 8 (2): 55-69.
- Pertie, H. G. ve Oshlag, R. S. (1993). Metaphor and learning, in A. Ortony (Ed.), Metaphor and Thought, (pp. 579-609), Cambridge: Cambridge University Press.
- Polard, A. ve Tann, S. (1993). Reflective Teaching in the Primary School, (2nd edition), London: Cassell.
- Rubin, A. ve Babbie, E. (1997). Research Methods for Social Work, (3th edition), New York: Brooks' Cole Publishing Company.
- Saban, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2 (2):?.
- Saban, A. (2007). Lisansüstü Öğrencilerin Nitel Araştırma Metodolojisine İlişkin Algıları, Selçuk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17,469-485.
- Saban, A. (2008). İlköğretim 1.Kademe Öğretmen ve Öğrencilerin Bilgi Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler, İlköğretim Online, 7(2): 421-455.
- Saban, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2): 281-326.
- Schön, D. A. (1993). Generative metaphor: A perspective on problem-setting in social policy, in A. Ortony (Ed.), Metaphor and Thought, (pp. 137-163), Cambridge: Cambridge University Press.
- Sticht, T. G. (1993). Educational uses of metaphor, in A. Ortony (Ed.), Metaphor and Thought, (pp. 621-632), Cambridge: Cambridge University Press.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A.(2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şişman, M. (2000). Öğretmenliğe Giriş, (2. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yılman, M. (2006). Türkiye'de Öğretmen Eğitiminin Temelleri, (2. baskı), Ankara: Nobel Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

One of the important components in education is the teacher. According to the law, 1739, of the Turkish National Education, teaching is described as specified profession which is supplied by “general knowledge, specified knowledge landscape, education and pedagogical knowledge”. Teachers are expected to hold many responsibilities such as arranging classroom environments, planning classroom activities, choosing suitable teaching materials and teaching methods. In educational organizations, symbolic elements are in use very often. One of these elements is metaphors. A metaphor is a perceptual vehicle in communications among people. Metaphors comprise transformation of information and knowledge from known domain into unknown domain. In this context, metaphors are sort of language expressions, but have different and special meanings. These are kinds of basic thought mechanisms. They have meaning of sharing information between speakers and listeners. Two basic prin-

principles of education are; teaching things from known to unknown, and from concrete to abstract. Metaphors have powers in doing so.

The purpose of this study is to investigate primary school teachers' living metaphors about “teacher” so as to find out what roles teachers perceive in teaching. The main question is; “what do primary teachers have metaphors concerning being teachers?”

In the study, a phenomenology method, as known in a qualitative research approach, is preferred which is thought to be suitable to the nature of the study. Phenomenology method aims to explain relations between an individual and his/her understandings and learning. The prime aim of the phenomenology method is to understand an individual's perceptions, feelings, views, constructions of the facts and his/her environments. In the study, purposive sampling is chosen. Purposive sampling, in the study, aims to describe teachers' perceptions concerning metaphors in details. The participants of the study are 16 primary school teachers. Why 16 primary school teachers are chosen in the study is that it is intended to provide multiple metaphors of “teacher”. The teaching experiences of the teachers differ from three to 30 years. Their genders are eight females and eight males. The data were collected by means of “A Form of Determination of Teacher's Metaphors” which was prepared by the researchers. In the first section of the form, there is information of teachers' demographic features. In the second section of the form, the question is; “how do you explain a ‘Teacher’ and why” posed. The data were processed by content analysis in that themes were constructed. Furthermore, the data were categorized in order to make them meaningful for the readers. Mainly, the data were presented by one table and quotations, accordingly. In the analysis of the data, 4 steps were followed. These are: 1. Coding the data, 2. Finding the themes, 3. Arranging and describing the data according codes and themes, and 4. Interpreting the data.

The teachers produced 17 living metaphors about “a teacher”. Five of them, which are mostly used, are; the Sun, gardener, cook, caretaker, and guidance. Five general themes are constructed by the researchers from the data. These are, as follows: 1. A teacher as energy and source of information. In this theme, mostly used metaphors about a teacher are; the Sun, candle/battery, 0 rh⁺ blood group, and a computer. 2. A teacher as raiser and developer. In this theme, the mostly used metaphors are; gardener, building expert, cook, human engineer, sculptor, and jeweler. 3. A teacher as guide and director. In this theme, mostly used metaphors are; guide, leader and supervisor, captain, and diver. 4. A teacher as caretaker and parent. In this them, mostly used metaphor are; child caretaker, mother, father and angel.

In the study, it is seen that the teachers produced 32 metaphors about “a teacher”. It can be said that different metaphors are produced by the teachers since they have various teaching experiences and views concerning of being teachers. One of the striking results is a metaphor so called, energy and source of information, which is produced

by teachers who have, at the least, 15 years of teaching experiences. This could mean that those teachers use metaphors about teachers' roles from the perspectives of behavioral approach. The teachers who have newly begun the teaching profession and also who have the least teaching experiences used the metaphor so called, a teacher as guide and director. These teachers might have been trained by the approach of constructivism so that they perceive themselves as guides. Metaphors can be used an effective teaching method in explaining complex facts and phenomenon, particularly abstract ones for pupils. It is recommended that these sorts of studies can be carried out in different cities of Turkey so that a representative sample of Turkey can be reached.